

panelið

við-
merkingar

Føroyskur dansur — nøkur hugskot

Ein dagin ringdi ein av blaðmonnum á »Sosialinum« og bað meg skriva eina panelgrein um føroyskan dans.

Evníð er so stórt, at tað skjótt kundi fylt nógv »Sosiolar« og tá ein so bert skal halda seg til nakrar fáar teigar, so verður hetta bert eitt triv.

Jóan Petur uppi í Trøð í Kvívík tekur so til í teirri føroysku brúparvisuni:

»Dansur og spæl eru gleði-brøgd frá upphavi hava so staðið — og hetta man vera so satt sum tað er sagt.

Dansur er nevndur gjøgnum alla ta tíð, við vita frá at siga. Tær frásagnir úr Gamla Testamenti um dans munnu vera rættlaga gamlar — ja, fleiri eldir fyri okkara tíðarrokning.

Hygga vit kring um heimin, so hava fólk altíð dansað so av og á. Tað eru dansir skaptir av gleði. Tað eru dansir skaptir av sorg. Tað eru takkadansir ella virðisdansir. Tað eru kriggsdansir, andadansir og aðrir.

Tað tykist sum ymisk skepna er lögð til dansin, tað er eins og ein ella onnur loyndarkraft er uppi í og livar upp.

Taka vit fólk, sum eru okkum ólík — t.d. heiðinfólk, so hava tey stóra virðing fyri loyndarkraftini í dansinum.

Okkara føroyski dansur er helst komin frá Frankríki um Norra tíðliga í miðöldini. Hann hevur verið ein mentunartáttur hjá fólkum okkara í eldir. Tað er bæði skrivað og yrkt um hjáveru dansins í øllum teim mongu hátíðarhaldum, veitslum og gildum; men dansitiðin var stutt, og manga staðni vardi hon bert frá jólam til fastalávin, so tað er prisverdugt, at hann bleiv varðveittur.

Ein táttur í varðveitsluni er uttan iva kvæðini og fólkavisornar — og her hava roykstovutiðin og kveldseturnar havt ein ómetaligan týdning. Í kvæðunum og visunum, har gleði og sorg, hat og kærleiki, svik og list, roysni og brøgd koma til innihalds, man hava sjóðað lut-

takararnar saman, so tað var eitt innarligt samanahald millum innihaldið í kvæðunum og sjálvandansin.

Tá so tíðurnar broyttust — roykstovutiðin gleið burtur — fóru menn við kærleika til dansin at byggja dansstovur, men hesar fingur flest allar eina syndarliga lagnu; tí tey ungu vildu heldur dansa útlendskan dans. Ein harmonika við óteljandi, skurrandi misljóðum var í mongum stóðum einasta ljóðfari, ið skipaði fyrri hesum fremmandagleimi og tróðkaði tann heimliga burt. Og tá so alt hetta lætta sjengirð fekk innivist, so varð tað til tað, at tey eldru hildu seg vekk vanlig sunnukvöld. Og komu tey so um høgitiðir, so hildu tey ungu seg uttanum, summi við eini kenslu av hámleika, meðan onnur vóru líka gláð. Kluffin varð breiðari og djúpari sum fráleidi.

Sum vera man tá ólag kemur í — naggatíðin er tiltikin — so skal nógv til fyrri at fáa rætta upp aftur, serliga tá bardagin

skal takast upp ímóti einum fólkalyndi, sum onki veit um uttan niðursetandi um tað mentan, ein berjist fyrri.

Eg kann ikki lata vera við at nevna skúla okkara. Hann átti at rodna av skomm. Væl hava vit fingið einstøk kvæði inn í lesibókurnar, men har úti er tað komið. Skal ein fara at læra born okkara føroyskan dans, rytmu og stev, so er tað sum skúlamyndugleikarnir sigga reytt — Tað er sum at visa hundi brand. Tú fært alla undanfarslu og mutar tú ímóti, so kemur fremsti fingur peikandi »skúlin er jú vigdur!«. Men tá tað er at nýta tónleik til dans í fíleikarhøllum ella til skúlaveitslur, so er alt so eviga deiligt. Her má fáast annað lag á. Tað eru bornini sum eiga at læra at dansa føroyskan dans, nógv heldur tað enn at fylla tey við lættisoppum av einari ella aðrari tímatálvu.

Fyri 20–30 árum síðan fóru fólk at taka seg saman í feløg. Dansifeløg vóru sett á stovn helst á teimum stórru plássunum, tí serliga her var heilt gálið — tey ungu dugdu ikki stev. Hesi feløg hava fingið gongd á aftur, fingið born og ung at læra seg stev, fingið tey at fáa ans fyri visum, kvæðum og tættum og fingið tey at uppliva, at tað er ivaleyst líka stuttligt at dansa føroyskan dans sum hin útlenska. Eitt annað hava feløgini eisini gjørt, og tað er at skapa samarbeiðið millum hvørt annað. Tey hava skapað liv og birt ljós úteftir, so í dag kunnu vit við æru konstatera tað fakta, at enn livir goður føroyskur dansur og kvæðing í Føroyum.

Nú á dagum gera lond nógv fyrri at varðveita mentan teirra — her hugsi eg um teir ymisku fólkadansir kring um okkum. Vit duga at fata hesi fólkini; men eitt mega vit fyrri alt í verðini ikki gera, og tað er at eftirganga teirra dans, tí hann skal dansast til musikk — helst fiól — Hvørt eitur at verða hildið hvørt frá øðrum. Hava vit fyrst fingið musikk til okkara dans, so er harin deyður sum slíkur. Her eiga føroyingar at duga at sálða, her eiga fólk at fáa kunnleika um, at hesir dansir eru ikki okkara. Vit mugu gera eitt meg nar upplýsingarbeiði millum okkara unga fólk og fortelja teimum at okkara føroyski dansur er tann einasti í heiminum, sum vit ikki hava musikk til. H er er tað kvæðingin, stevið og rytman sum er alt avgerandi.

Siðman um tíkið er at siga, at fáa vit ikki fatur á teim árgu, so verður tað bert ein tíðarspurningur nær okkara setstaki fólkadansur, sum tann føroyska tjóðin sum tann einasti í norðurheimi hevur varðveitt til denna dag, verður týndur. Hetta er ein spurningur; og henda spurningur eiga tí allir føringar, sum vilja verja alt tað sum sermerkir okkum sum fólk, at gera sær greiðan.

Sum er er liv á grúgvu! Skal her verða eldslokkingur?

Guð gævi at so verður ikki.

Óli De ihl

Centralisering og desentralisering

Finnbogi Isaksen segði á landstinginum hjá Føroya Kommunufelag, at ein centralisering er farin fram við-vikjandi skúlaskapinum seinastu árin. Um smáu bygdaskularnar og nýklaktar lærarar segði landsstýrismaðurin í skúlamálum:

Frálæran í teimum smáu skúlunum er uttan iva eins góð og í teimum stóru, men hesin spurningur er nær tengdur uppi læraran, hvør hann er og hvussu góður hann er. Í dag tykist tað vera torført at fáa lærarar til tey smáu plássini, men her átti at verið hugsað um eina skipan, sum álegði nýttklaktum lærarum at rokja starv á smábýgdum í ávíst tíðarskeið, áðrenn teir kundu fingið starv á skúlum í teimum stórru plássunum.

Sum nevnt kostar bert skúlabarnakoyringin millum 1,5 og 2 mill. kr. árliga nú. Ein lærari á 1. stigi í 21. lönarrámmu fær nú 80.000 kr. um árið. Tað vil siga, at um peningurin, ið nú fer til skúlabarnakoyring, varð nýttur til læraralónir, høvdu vit fingið meira enn 20 lærarar fyrri henda pening, og tað merkir samstundis, at lærarar høvdu verið til allar teir niðurlögdu skúlarnar.

Heilt undan centralisering sleppa vit kortini ikki. Tað er uttan iva neyðugt at centralisera teir hægri skúlarnar, og her hugsi eg, at útbýggingin av megin skúlunum — eitt nú á Sandi, á Oyrabakka og á Giljanen — er ein góð loysn og ein gongd leið. Hesi skúlur eiga at útbýggjast til at umfata meira og annað enn nú eisini.

Roðin og Fiskasolan

Roðin og, sum D.P. Danielsen gevur út, hevur eina grein um Fiskasolan, marknaðin og prisir. D.P. Danielsen skrivur m.a.:

Vit vita ikki, um Fiskasolan hevur sáttmálabundið seg til ikki at selja til aðrar fiskakeyparar í USA. Men vit vita, at hon selur ikki til aðrar.

Við ávisum millumbilum sendir Cold Water út sín prislita, við teimum prisum á ymskum fiskasløgum, sum teir keypa fyrri. Har er einki at tosa um. Og vit kunnu bert gita okkum til prisbroytingarnar. Er tað priskapping frá øðrum fiskahandlarum. Eru tað aðrar vorur, ið kappast við fiskin. Eru tað lönar-broytingar. Hættur Cold Water er mett skeivt um solumøguleikarnar, hava teir ov nógv liggjandi á goymslu. Hættur góðskan ikki verið nóg góð.

Vit hava bert prislistan at halda okkum til.

Brot úr dagbók

Opið bræv til »Misnøgður«
í Dimmalætting 20.11.1976

Ja, tygum eru sanniliga misnøgður. Men, man ikki, tá samanum kemur, misnøgðin liggja í tygum sjálvum. Eg haldi meg millum reglurnar lesa, at tygum eru ikki sárt misnøgður við tygum sjálvan. Hetta kann eg, tíværri, ikki hjálpa tygum við, men, tygum hava mina djúpu samkenslu. Bert tygum kunna hjálpa tygum sjálvum, skera burtur orsökina til misnøgðina, hart arbeiði, men kanska eydnast tað tygum. Ein samansjóðing av at vera forfjónaður, av eyðmýkt, minnilutakenslum, hatri og so framvegis. Eg skilji tygum væl, tað er ikki stuttligt at vera soleiðis fyrri.

Men, hvi leypa á húsið í Litlúvik? Tað hentasta tiltakið býráðið í longri tíð hevur fram, er júst at væla um og varveita henda bygning. Hvi, spyrja tygum sjálvaði. Á ja, hetta er so einfalt og lætt at svara uppá. Tað einasta, ið er eftir, ið minnir um fjerina, jarðungarnir, tær opnu rennurnar, kloakkina, ið rann út í vikina, skerini uttanfyrri, klettarnar, Skálatróðna, hellurnar, stutt sagt ein part av barnalondum mínum, ein stóran part, er henda smiðjan, hesin vælumvældi bygningurin. Sigi alt so raðið fyrri mær: eldin, essuna, ljóðanar, kólið, reytt og hvítt. Og smiðin, stóru og blíður, breiður, í bláari eingilsk-

ari troyggju, blankari kasket, gráhaerður. Sigi hann taka jarnið úr eldinum, og so gella hamrar og sleggjur, fúkandi neistar, og mitt í rokinum, hesir báðir, gandakallarnir, ið evnaða jarnið til. Og jarnið skifti skap og lit, fyrst hvítt og reytt, síðani blátt, og lá har sum eitt nýtt amboð. Og so tann stóri, eldrivni hamarinn til høguru, beint tá tú komst ían íggjornum dýrnar Tað stóra blanka hamarshevið, grenur á liti. Her fingur konurnar úti í Bø fisk teirra bukaðan, spardi tær fyrri arbeiði og knoss. Og tað var ongin lógvagnniggi-andi peningatrælur, ið dróg oyru úr lummum teirra. Hetta var ókeypis, her var hjartarúm.

Og uttandura stóð Giugla-metti, italianarin, somuleiðis í bláari troyggju, í gráum brókum og blankari kasket. Gráa skegg-ið hekk niður við muncklovarnar, sum á roysningi. Hetta var steinhoggarin, rundur og tryggur.

Her teknaði og høgdi hann til so mangan gravarsteinin.

Og vaknar tú á morgni við fyrsta hanagal og hoyrir hamarsljóðið at glinta sum eitt spæl

at glinta sum eitt spæl, tað er hann sjálvur Janus við síni gomlu bein,

sum slær við neistaroki hin morgunváta stein.

Christian Matras
eftir Jeppe Aakjær

Har stoð hann sum ein annar Gepetto og vit vóru smær, livandi Pinoccear, og har var grótgarðurin við opnum inn á Skálatróðna, har vit kynda priuribrandar í deyðasímunu. Skálatróðin, Litlúvik, Smiðjurnar, Isvíkið, Brotne Brúg, stóru steinarir niðurlaga á tróðni hjá yvirleirara Sørensen, og húsið vit høvdu grívið niður í jørðina ovarliga á tróðni, tætt við hoyggjshúsið, tekti við jarnplátum og bókum. Og niðri í Horni, bakarinn, har angaði av nýbakaðum breiði. Otolnir stoðu vit uttanfyrri og biðaðu eftir, at breiðini vóru liðugt bakaði, so vit kundu fáa tær longu, brúnu breiðskorpurarnar, ið dattu undan breiðnum. Við leypa í baki við heitum breiði oman í Dandastovu. Og Ólavur í Horni, í morreyðari troyggju við knoppum, og í keppi. Soleiðis kundi ein hildið áfram uttan ihald, ov mikið er til av tilfari, uppi mangar leypar. Men, lat hetta vera nógmikið — fyrbils. Hetta var bert eitt lítið triv, ið stakk seg upp av tí, og eg kundi meg særðan um barnalond míni, ið Smiðjan stendur sum ein livandi mífinsvarði um. Og vór min, at hetta tiltak, at varðveita á gamalt og gott, vil vaksa e g mennast, og móta vælvild.

Blíðar heilsur

Magnus Dam Jacobse n
Havnarmaður, foringur
og Menniskja